

نقش تولید محصولات باغی در پیوند روستا - شهری و توسعه کالبدی (نمونه موردی: دهستان

سولقان، شهرستان تهران)

قدیر فیروزنیا*، نسرین آذرباد، فاطمه هاشمی ارکوبینی

دانشیار دانشگاه پیام‌نور

استادیار دانشگاه پیام‌نور

دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام‌نور

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۷/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۳/۲۰

The role of gardening products in rural- urban links and physical development (Case study: Suleghan village, Tehran city)

Ghadir Firouznia*, Nasrin Azarpad, Fatemeh Hashemi Arkavini

Associate Professor Department of geography Payame_e noor University

Assistant professor, Payame Noor University

M. A. Student in rural geography, Payame Noor University

Received: (10/Oct/2016)

Accepted: (10/June/2017)

Abstract

This document reviews relationship between urban and rural areas, with emphasis on the production of horticultural crops in the district Soleghan as producer and Tehran as the market, we could see a two-way relationship. In other words, Horticultural production and sales in a city market With government intervention, either directly or without intermediary, Can create jobs and income for the villagers and return of capital to the village leading to The creation of infrastructure and welfare services, and the general socio - economic development of rural areas. So villagers Encouraged to continue gardening and maintaining gardens and avoid turning them into other jobs. However, with the larger urban centers and the need them for these population centers to good climate zones for Regeneracy, Investment in transport, roads, accommodation and catering facilities and services attract, tourism boom in the region soleghan and also create more links between Tehran and rural districts soleghan is required. In this paper, try that using methods definition - analysis examined the role of rural - urban linkage in rural development with emphasis on horticultural crops. to clarify this issue from The research method from include methods library (Books - Papers the map) and observational (including interviews and Field work) Through the completion of questionnaire By 237 households is used the sample size was chosen as. After analyzing the research data by statistical program spss, results show that the link between rural - urban and rural development, there was a direct relationship and Significant.

Key Words: Rural - urban linkage, rural development, garden crops, Soleghan.

چکیده

تولید محصولات باغی و فروش آن در بازار مصرف شهری می‌تواند برای روستاییان ایجاد اشتغال و درآمد کرده و بازگشت این سرمایه به داخل روستا باعث ایجاد خدمات زیربنایی و رفاهی و به‌طور کلی توسعه اقتصادی - اجتماعی روستا گردد. این پژوهش به بررسی میزان تاثیر پیوندهای ناشی از تولید محصولات باغی بر تحقق توسعه پایدار روستایی، در دهستان سولقان به عنوان تولیدکننده و شهر تهران به عنوان بازار مصرف، می‌پردازد. مطالعه در ۶ روستای منتخب که با توجه به تعداد جمعیت و فاصله تا مرکز بخش و استمرار تولید محصولات باغی انتخاب شده، انجام پذیرفته است. براساس مطالعات انجام شده در این منطقه، با توجه به ویژگی‌های طبیعی و اقلیمی شرایط نسبتاً مساعدی جهت رشد و توسعه باغداری فراهم آورده، چنانچه باغداری مهم‌ترین بخش از فعالیت‌های اقتصادی ناحیه مورد مطالعه است. نتایج این تحقیق که با روش توصیفی - تحلیلی و استفاده از داده‌ها و اطلاعات کتابخانه‌ای و میدانی (تکمیل ۲۳۷ پرسشنامه) انجام گرفته، نشان داد که رابطه منتج از تولید محصولات باغی بین ناحیه مورد مطالعه و شهر تهران در تحقق توسعه پایدار روستایی مؤثر می‌باشد. البته در این زمینه مشکلاتی همچون کوچک بودن قطعات اراضی باغی و به تبع آن نظام بهره‌برداری خرده مالکی و استفاده سنتی از منابع آب وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: پیوند روستا - شهری، توسعه کالبدی، محصولات باغی، سولقان، تهران.

۱. این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد، با عنوان نقش پیوند روستا - شهری منتج از محصولات باغی در توسعه روستایی، مطالعه موردی دهستان سولقان - شهرستان تهران، با راهنمایی دکتر قدیر فیروزنیا و مشاوره سرکار خانم دکتر نسرین آذرباد می‌باشد.

*Corresponding Author: Ghadir Firouznia
E-mail: firoznia@yahoo.com

* نویسنده مسئول: قدیر فیروزنیا

مقدمه

تجارب برنامه‌های توسعه در دهه‌های اخیر در کشورهای مختلف نشان داده که دستیابی به توسعه متوازن روستا و شهرها بدون توجه به جریان‌ات و روابط حاکم بین انواع مختلف سکونتگاه‌های یک ناحیه میسر نبوده و نیست. چنانچه سازمان ملل، موضوع روز جهانی اسکان را در سال ۲۰۰۴، شهرها، موتورهای توسعه روستایی نامید (آن. هابیتیت، ۲۰۰۴). امروزه تمامی دست‌اندرکاران نظام برنامه‌ریزی تلاش می‌نمایند که با درک روابط و پیوندهای حاکم در بین جوامع و سکونتگاه‌های مختلف، زمینه را برای هم‌افزایی قابلیت‌ها و توانمندی‌ها فراهم نمایند.

مناسبات روستا- شهری نیازمند بررسی‌های جامع به منظور فهم تغییر در ماهیت و شدت این تعاملات در طول زمان است (کوور، آر، ۲۰۰۷). از این‌رو، درک مناسبات بین سکونتگاه‌ها و، به‌ویژه بین شهر و روستا که خود را عمدتاً به شکل جریان‌های جمعیت، کالا، سرمایه، عقاید، اطلاعات و نوآوری نشان می‌دهد، پدیده‌ای مکانی - فضایی و جغرافیایی بوده و شناخت، تبیین و کشف قانونمندی‌های کلی حاکم بر آن در چارچوب روابط متقابل انسان و محیط، از اهمیت نظری و کاربردی ویژه‌ای برخوردار است. همچنین با توجه به نقش این روابط در فرایند تحولات و توسعه کانون‌های شهری و روستایی، علاوه بر بررسی انواع و علل روابط، شناخت آثار و پیامدهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و فضایی - کالبدی آن بر شهر و روستا و تلاش برای کاهش اثرات منفی این روابط در راستای ساماندهی آنها، زمینه‌ساز توسعه پایدار نواحی روستایی و شهری خواهد بود (رضوانی، ۱۳۸۱: ۲۱).

نحوه و دامنه روابط موجود میان شهر و روستا به صورت‌های گوناگون بر شکل‌پذیری، رشد و توسعه سکونتگاه‌های روستایی و همچنین بر روابط درونی و

برونی آنها اثر می‌گذارد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲: ۲۴۱). با توجه به شرایط جامعه روستایی کشور، که به‌رغم محدودیت‌ها، از توان و قابلیت‌هایی در زمینه تولیدات کشاورزی، گردشگری، صنایع دستی، تنوع زیستی و مانند آن برخوردارند، سکونتگاه‌های روستایی می‌توانند در تعامل دوسویه و پایدار با شهرها، به عنوان یکی از بازیگران اصلی در توسعه اقتصادی، تأثیرگذار باشند و روابط سنتی خود را با شهر متحول سازند. این امر زمانی امکان‌پذیر است که سرمایه‌گذاری‌ها و فعالیت‌های نسبتاً گسترده شهری، با فعالیت‌های محدود خانوارهای روستایی، در تعامل با یکدیگر قرار بگیرند. عرضه محصولات کشاورزی به خصوص محصولات باغی روستاهای مناطق کوهستانی (مناطق مستعد تولید محصولات باغی) به بازارهای مصرف شهری، اساس برقراری ارتباط متقابل بین شهر و این دسته از روستاها را به‌وجود آورده و تغییراتی که در این زمینه ایجاد می‌شود، می‌تواند در توسعه روستایی در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی تأثیرگذار باشد. روستاهای همجوار با شهرهای بزرگ، دارای موقعیتی بهتر نسبت به روستاهای مشابه، در مناطق دورافتاده‌تر می‌باشند، چرا که از نظر روابط اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و مانند آن، تعامل قوی‌تری بین این گروه از روستاها با شهر وجود دارد.

منطقه سولقان به جهت استعداد و قابلیت در زمینه تولید و صدور محصولات باغی به شکل بالقوه و بالفعل از مزیت نسبی خوبی برخوردار است. این منطقه با توجه به شرایط اقلیمی و جغرافیایی مطلوب و فاصله نزدیک با شهر تهران، پتانسیل ویژه‌ای دارد. پس اگر زمینه لازم جهت افزایش بهره‌وری تولید در بخش باغداری یا افزایش تولید با برنامه مدون در زمینه کاهش ضایعات و بسته‌بندی مناسب و استقرار صنایع تبدیلی فراهم گردد، می‌توان شاهد افزایش نقش روستاها در فرایند

شهرها و افزایش جمعیت شهری، نیاز به تأمین مایحتاج اولیه، از جمله مواد غذایی به صورت روز افزون بالا رفته و روستاها نیز به عنوان تولیدکنندگان محصولات کشاورزی و دامی در راستای فروش این تولیدات، به بازار شهر وابسته گردیده‌اند. وابستگی بین شهر و روستا، بررسی و مطالعه رابطه شهر و روستا را به خصوص در زمینه تولیدات روستایی و خدمات شهری، میسر کرده است (نظریان، ۱۳۷۶: ۳۶۸).

میان شهر و روستا، چه در گذشته و چه در حال حاضر، به دلیل نیازهای متقابل به همدیگر، رابطه دو سویه حاکم بوده است. به طور کلی این رابطه و پیوند در هر منطقه، میان شهر و روستا به سه نوع برقرار می‌باشد:

- روابطی که از سوی مناطق روستایی برای فروش محصولات مازاد برقرار است.
- روابطی که معمولاً از سوی شهرها برای تأمین نیازهای اساسی و ارائه خدمات برقرار می‌شود.
- روابطی که اصولاً از جانب دو طرف روستایی و شهری به دلیل وابستگی‌های متقابل طرفین ایجاد می‌شود. شهرها عموماً محل تمرکز محصولات مازاد روستاییان اطراف خود بوده و از طرفی هم ارائه‌دهنده خدمات مورد نیاز روستاییان می‌باشد. بنابراین، ایجاد رابطه دوجانبه بر حسب چگونگی تمرکز محصولات کشاورزی و نوع خدمات و چگونگی ارائه آن به مناطق پیرامونی ابعاد متفاوتی دارد و از طرف دیگر میزان رونق پذیرش و مصرف شهر، تعیین‌کننده تمرکز محصولات کشاورزی در آن شهر است. هر چه شهر بزرگ‌تر باشد، سلسله خدمات کالا و عملکردهایی که احتمالاً تأمین می‌کند، وسیع‌تر و ارتباط آن نیز با پیرامونش پیچیده‌تر است (رضوانی، ۱۳۸۱: ۴۰).

در حالت کلی، تاثیرات متقابل شهر و روستا بر هم را می‌توان در چند فاکتور کلی بیان نمود (شکوئی،

توسعه و ایجاد فرصت‌های شغلی بود. به نظر می‌رسد که یکی از عوامل اصلی پیوند روستاهای دهستان سولقان با کلان شهر تهران ناشی از تولید محصولات باغی است. بنابراین، هدف از این تحقیق، شناخت میزان پیوند متقابل شهر و روستا منتج از محصولات باغی و بررسی پیامدهای این پیوند بر توسعه روستایی منطقه مورد مطالعه و همچنین شناخت موانع و مشکلات ناشی از این پیوند بر رونق اقتصاد کشاورزی، به خصوص باغداری می‌باشد. چنانچه بعد از مطالعه امکانات موجود طبیعی و انسانی این دهستان بتوان نتیجه‌گیری نمود که آیا روند فعلی بهره‌برداری از محصولات باغی جهت رسیدن به توسعه اقتصادی ناحیه مورد مطالعه منطقی است یا خیر، بر این اساس تلاش شده به این سؤال پاسخ داده شود که: پیوند روستا- شهری منتج از محصولات باغی، چه تأثیری در توسعه پایدار روستایی دهستان سولقان دارد؟ در تناظر با سؤال تحقیق، فرضیه زیر طرح و مورد آزمون قرار گرفته است که به نظر می‌رسد بین میزان پیوند روستا- شهری منتج از محصولات باغی و توسعه روستاهای مورد مطالعه، رابطه معناداری وجود دارد. جریان محصولات تولیدی از روستا به شهر، یکی از جریان‌های حاکم بر روابط شهر و روستا است که در نظریات متعددی همچون نظریه هانس بوبک - سرمایه‌داری بهره‌وری - (سعیدی، ۱۳۸۲: ۷۶)، نظریه کارکردهای شهری در توسعه روستای (UFRD) راندینلی (طاهرخانی - افتخاری، ۱۳۸۳: ۸۱ - ۸۰)، داگلاس - تأکید بر تغییر ساختاری و توسعه روستایی با نقش‌ها و عملکردهای شهری از طریق مجموعه‌ای از جریان‌های روستایی - شهری (داگلاس، ۱۹۹۸: ۱۱)، پورتر و آن وین - پیوندهای روستا - شهری تابع عوامل اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی (معیدفر، اکبری، ۱۳۸۶: ۷۹-۸۰) و مانند اینها مورد تأیید قرار گرفته است. با گسترش

۱۳۷۳: ۲۹۲):

رسانه‌های گروهی و منابع خبری، روابط گسترده و پیچیده‌تری بین شهرها و روستاها برقرار کرده است. بنابراین، می‌توان گفت که توسعه پایدار مجموعه‌ای از تعاملات در تمام سطوح خانوادگی، بومی، منطقه‌ای، ملی، جهانی و دستورالعملی برای اقدامات ضروری است (فابریک فلیپو، ۲۰۰۷: ۳۵-۳۴). چنانچه از نظر دنیس راندینلی (۱۹۸۵) نیز عوامل و ارکان اصلی تشکیل‌دهنده پیوند کالبدی بین شهر و روستا، شبکه‌های راه، حمل و نقل رودخانه‌ای، راه آهن و مانند آن عنوان شده است. در مراکز شهری، نقش بازار را به عنوان یک عامل مؤثر در ایجاد ارتباط با روستاها نباید از نظر دور داشت گرچه بازار، در شهرهای بزرگ همانند گذشته، به طور مستقیم با روستاها در ارتباط نیست، لیکن تأمین‌کننده کالاهای مراکز شهری کوچک‌تر از خود است. از دیدگاه راندینلی، جریان انرژی، شبکه مالی و وام، سیستم توزیع خدمات درمانی، عرضه خدمات تخصصی و تجاری و فنی نیز می‌تواند به عنوان عوامل پیوند شهر و روستا قرار گیرند. با ملاحظه مطالعات انجام‌شده در زمینه رابطه دوسویه شهر و روستا می‌توان معیارهای تأثیرگذار بر پیوند روستا - شهری را به دست آورد با توجه به ماهیت این تحقیق، نظریه داگلاس و آن وین و به ویژه «نقش کارکردهای شهری در توسعه روستایی» راندینلی، می‌تواند تبیین‌کننده نقش پیوند روستا شهری منتج از تولید محصولات باغی در توسعه روستایی، روستاهای مورد مطالعه باشد. دنیس راندینلی با ارائه این رویکرد بر نقش کارکردهای شهری مثل ایجاد بازار جهت فروش محصولات روستایی، تأمین خدمات رفاهی، ارائه تسهیلات، ارائه خدمات بهداشتی، زیربنایی و غیره در توسعه روستایی تأکید می‌کند (طاهرخانی - افتخاری، ۱۳۸۳: ۸۱-۸۰؛ جدول شماره ۱)

- شهرها، بازار مناسبی را برای تولیدات محصولات کشاورزی ایجاد نموده و به عنوان مرکز تجاری و مبادله این محصولات به‌شمار می‌آیند.
 - با رشد روزافزون جمعیت شهری، تقاضا برای تولیدات کشاورزی افزایش می‌یابد.
 - شهرها مهم‌ترین مرکز برای تهیه فراورده‌های کشاورزی می‌باشند.
 - بازارهای کشاورزی شهرها برای نیروی انسانی شهری ایجاد اشتغال می‌کند.
 - توسعه شهر، منجر به ایجاد اشتغال در بیرون از مزارع و روستاها می‌شود و بازارهایی را برای محصولات کشاورزی فراهم می‌آورد.
 - اشتغال مهاجران روستایی در شهر، موجب انتقال درآمد آنها به مناطق روستایی می‌شود.
 در مجموع مبادله محصول و خدمات یا به عبارت کلی‌تر، تجارت میان دو مکان، تنها در صورتی امکان‌پذیر است که در یکی از این مکان‌ها مازاد تولید و دیگری تقاضای زیاد وجود داشته باشد (شکویی، ۱۳۷۳: ۳۰۶-۳۰۵).
 راندینلی^۱ به عنوان یکی از صاحب‌نظران مثبت‌نگر بر نقش شهرها و به ویژه شهرهای میانی در فراهم کردن دامنه‌ای از خدمات برای نواحی پیرامون، تأکید دارد (صباغ کرمانی، ۱۳۸۰: ۷). خوشبختانه شهرها غالباً با تدارک خدمات و احتمالاً ایجاد کار لازم برای روستاهای نزدیک خود، دست به کنشی پویا در عرصه ناحیه می‌زنند و در سازماندهی و شالوده‌ریزی فضا مشارکت می‌کنند (شاریه، ۱۳۷۳: ۱۸۶). وابستگی‌های اکولوژیکی امروزه با توسعه تکنولوژی حمل و نقل و گسترش راه‌های ارتباطی و کوتاه شدن فاصله مکانی و زمانی بین شهرها و روستاها و دریافت اطلاعات توسط

جدول ۱. عوامل تأثیرگذار بر پیوند روستا - شهری

نوع	محقق	معیارهای تأثیرگذار بر پیوند روستا - شهری
کالبدی	راندینلی ۱۹۸۵	شبکه راه‌ها، شبکه حمل و نقل، وابستگی‌های اکولوژیک
اجتماعی	راندینلی ۱۹۷۶	مناطق بیلاقی روستایی (باغ درمانی، تفریح... روابط متقابل اجتماعی (مکاتبات، ارتباطات، تماس تلفنی، رابطه پزشکی) دیدار خویشان و ارتباطات فAMILI
اقتصادی	طاهرخانی - افتخاری ۱۳۸۳	محصولات کشاورزی (تولیدات باغی)
	راندینلی	جریان پول جریان سرمایه (تسهیلات) جریان مواد غذایی جریان مواد اولیه (نهادها و .....)
	تاکولی ۱۹۹۸	بازار جریان کالا آمد و شد جهت کار
	شکویی ۱۳۷۳	اشتغال (دائمی - فصلی - غیرکشاورزی)

مطالعه ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که در عرصه پیوند روستا و شهر، خوشبختانه تحقیقات قابل ملاحظه- ای انجام پذیرفته است^۱. اما در زمینه پیوند شهر و روستا با تأکید بر محصولاتی خاص، تحقیقات اندکی انجام پذیرفته است، از جمله:

۱. فرهاد عزیزپور (۱۳۸۳)، در رساله تحصیلی دوره دکتری خود به بررسی نقش پیوند روستایی - شهری در توسعه روستایی با تأکید بر شبکه‌های تولید شیر در ناحیه لیتکوه شهرستان آمل پرداخته است. بررسی‌های این تحقیق نشان داده است که براساس جریان محصول (شیر) جریانات دیگر، نظیر سرمایه - اطلاعات و فناوری - مردم و کالا شکل گرفته و این جریانات که از ماهیتی دوسویه برخوردار هستند، سبب ایجاد پیوندهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و ارتباطی در سطح شبکه شده‌اند.

۲. سیدامیر محمد علوی‌زاده و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان بررسی مزیت نسبی سیب درختی و جایگاه آن در اقتصاد روستایی شهرستان سمیرم به این نتیجه رسیدند که طبق بررسی‌های انجام گرفته در منطقه مورد مطالعه، سیب درختی از مزیت نسبی بالایی نسبت به سایر محصولات برخوردار است، به طوری که در حال حاضر در حدود ۹۷/۴ درصد از سطح زیر کشت محصولات باغی، ۴۸/۰۴ درصد از کل سطح زیر کشت شهرستان، ۶۳/۷ درصد از اشتغال و ۷۸/۰۴ درصد از تولید ناخالص روستاهای منطقه را تولید این محصول به خود اختصاص داده است که چنین ویژگی تک محصولی می‌تواند در حوزه‌های مختلف اقتصادی (وابستگی به تولید یک محصول خاص جهت کسب درآمد و عدم گسترش فرصت‌های شغلی و منابع

۱. محمدرضا رضوانی (۱۳۸۱)، محمد زرنقی (۱۳۸۲)، فاطمه تقی - زاده (۱۳۸۴)، سعید معیدفر و صادق اکبری (۱۳۸۶)، نسرين آذرباد (۱۳۸۸)، محمدحسن ضیاتوانا و علی شمس‌الدینی (۱۳۸۹)، حبیب‌الله خویفکر برآبادی و صلاح‌الدین قریشی (۱۳۹۱)، حبیب‌الله خویفکر برآبادی و صلاح‌الدین قریشی (۱۳۹۰) و محمدحسن ضیا توانا و علی شمس‌الدینی (۱۳۸۹).

(رضوانی، ۱۳۸۰: ۱۴۰ - ۱۲۵؛ آذرباد، ۱۳۸۸: ۵۸ - ۵۷؛ طاهرخانی - افتخاری، ۱۳۸۳: ۹۰؛ زرنقی، ۱۳۸۲: ۷؛ تقی‌زاده، ۱۳۸۴: ۱۳۸۲؛ پاپلی، ۱۳۸۲: ۱۰۲).

به عنوان کلیدی برای شروع فعالیت‌های تولیدی نیز وضعیت در دهستان جوزان نسبت به گذشته بهبود یافته است که همگی ناشی از تأثیرات مثبت اقتصادی فعالیت‌های کشاورزی با تأکید بر تولید خشکبار می‌باشد. ملاحظه تحقیقات انجام شده در زمینه تأثیر یک محصول بر توسعه روستایی با تأکید بر رابطه شهر و روستا نشان می‌دهد که این عرصه، همچنان نیازمند تحقیقات گسترده‌تر می‌باشد. بر این اساس، این تحقیق بنا دارد نقش تولید محصولات باغی در برقراری پیوند شهر و روستا و تأثیر این پیوند را بر توسعه روستاهای پیرامون بررسی نماید.

داده‌ها و روش کار

این تحقیق از نوع کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی بوده و برای جمع‌آوری داده‌های تحقیق نیز از روش اسنادی - میدانی استفاده شده است. مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای مبنای تدوین چارچوب نظری و پیشینه تحقیق قرار گرفته است. سپس با تکمیل پرسشنامه از طریق گفت‌وگو با سرپرستان خانوار، داده‌های مورد نظر جمع‌آوری و، همچنین، برای تأیید پرسشنامه از نظرات صاحب‌نظران و مسئولان روستایی استفاده شده است.

جامعه آماری این پژوهش، ۱۲۳۸ خانوار (۴۶۲۱ نفر جمعیت) ساکن در ۱۰ روستا می‌باشد که شامل: روستاهای سنگان (بالا - وسط - پایین - باغدره) - کشار علیا - کشار سفلی - وردیج - زندان - طالون - امامزاده داوود - کیگا - واریش و سولقان است که از بین آنها ۶ روستا با توجه به تعداد جمعیت و فاصله تا مرکز بخش، برای مطالعه انتخاب شدند. با توجه به واحد تحلیل که سرپرست خانوار می‌باشد و با استفاده از فرمول کوکران^۱، ۲۳۷ نفر از سرپرستان خانوار به عنوان

درآمدی در فرآیندهای تولید و تبدیل محصول مذکور)، اجتماعی (بیکاری آشکار و پنهان در جمعیت به دلیل گسترش روند مکانیزاسیون فعالیت‌های کشاورزی در زمینه سبب درختی و بی‌توجهی به سایر فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با تولید سبب و سایر بخش‌های اقتصادی) و طبیعی (افزایش سطح زیر کشت این محصول و به تبع آن افزایش فشار و بهره‌برداری بی‌رویه از منابع آب و خاک منطقه) در آسیب‌پذیری اقتصاد منطقه نقش داشته باشد.

۳. شهریار خالدی و همکاران (۱۳۹۰) در طرح پژوهشی دانشگاه شهید بهشتی تهران، با عنوان *امکان-سنجی جاذبه‌های توریستی - آگرواکوتوریستی در توسعه روستایی با تأکید بر باغات گیلاس مورد مطالعاتی: دهستان لواسانات کوچک*، به نتایجی دست یافتند که نشان داده است: تولید گیلاس سبب شده که منطقه مورد مطالعه از قابلیت توریستی - آگرواکوتوریستی بالایی برخوردار بوده و مجاورت با کلانشهر تهران فرصت بهینه‌ای را برای پایداری سکونتگاه‌های روستایی منطقه فراهم نموده است.

۴. مسعود مهدوی و پروین عبدی (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان *نقش تولید کشمش در توسعه اقتصادی نواحی روستایی - مورد: دهستان جوزان شهرستان ملایر در استان همدان* به این نتیجه رسیدند که محصول انگور به عنوان مهم‌ترین محصول کشاورزی در ملایر و دهستان جوزان شناخته می‌شود. از این محصول، سایر فرآورده‌ها نیز تولید می‌شود که در صورت مشارکت جامعه روستایی می‌توان انتظار بهبود وضعیت اقتصادی آنها را داشت. با توجه به مطالعه صورت گرفته، از نظر درآمد وضعیت خانوارها نسبت به زمانی که در فعالیت‌های تولید خشکبار فعالیتی نداشته‌اند، بهتر شده است. از نظر اشتغال نیز، فرصت‌های مناسبی برای ساکنان محلی از طریق احداث کارگاه‌ها و کارخانه‌های تولید کشمش و فرآوری این محصول ایجاد شده است. همچنین سایر شاخص‌های مهم اقتصادی از قبیل بهبود در وضعیت پس‌اندازها، کاهش بیکارها، افزایش قدرت خرید و نیز وضعیت روستاییان و خانوارهای مورد بررسی، ارتقا یافته است. از نظر سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی و خصوصی

۱. $t = 1/96$ ، $p = 0/5$ ، $q = 0/5$ ، $d = 0/05$ و تعداد جامعه آماری = N باشد.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} (\frac{t^2 pq}{d^2} - 1)}$$

مجموع ۲۳۷ نفر سرپرست خانوار، بیشترین تعداد پاسخگویان در گروه سنی بین ۳۰ تا ۳۹ سال می‌باشند که ۳۴ درصد حجم نمونه را شامل می‌شود. در رتبه بعدی گروه سنی ۴۹- ۴۰ سال با ۳۰ درصد قرار دارد. از نظر وضعیت جنسی (از آنجا که واحد تحلیل سرپرست خانوار بوده) نیز ۲۰۶ نفر از پاسخگویان یعنی حدود ۸۷ درصد مرد و ۳۱ نفر (حدود ۱۳ درصد) زن بوده‌اند. از نظر سطح سواد ۱۷ درصد پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی دیپلم و بالاتر و ۱۸ درصد هم بی سواد هستند. بیشترین میزان فراوانی مربوط به تحصیلات مقطع راهنمایی با ۲۵ درصد می‌باشد.

بر اساس آمارهای موجود در سرشماری کشاورزی سال ۱۳۸۲ (آخرین سرشماری کشاورزی تاکنون)، میزان سطح زیر کشت زراعی آبی و دیم دهستان سولقان، در مجموع برابر است با ۰/۱۸ هکتار و ۵۵۴ هکتار نیز به باغ و قلمستان اختصاص داشته است که نسبت به دوره‌های قبل سرشماری کشاورزی، روند افزایشی را نشان می‌دهد.

جدول ۲. تعداد اعضای جامعه نمونه به تفکیک روستاهای مورد مطالعه

روستاهای منتخب	تعداد خانوار	تعداد جامعه نمونه به تفکیک روستا
وردیج	۷۷	۱۸
کیگا	۸۱	۱۹
رندان	۶۵	۱۴
سنگان	۱۹۵	۴۳
سولقان	۵۳۰	۱۱۵
کشار علیا	۱۲۷	۲۸
جمع	۱۰۹۰	۲۳۷

(مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۸۲-۱۳۵۲)

حجم نمونه انتخاب شده‌اند و سپس با توجه به سهم هر روستا از کل خانوار، تعداد پرسشنامه هر روستا مشخص گردید. (جدول ۱) این پرسشنامه‌ها در قالب ۱۶ سؤال در مقیاس اسمی - عددی و ۲ گویه در طیف لیکرت پنج گزینه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) طراحی گردید.

برای نمونه‌گیری نیز، از روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی شده استفاده گردیده است. پس از تعیین تعداد نمونه هر روستا (براساس نسبت خانوار روستا به کل جامعه آماری) در درون هر روستا با استفاده از روش نمونه‌گیری اتفاقی ساده، تعداد اعضای نمونه منتخب، تعیین شدند.

با استفاده از مبانی نظری تحقیق^۱ برای مطالعه ویژگی متغیر «پیوند روستا - شهر منتج از محصولات باغی» از شاخص‌هایی چون محل فروش محصول، محل خرید نهاده‌ها و عوامل کشاورزی، میزان مهاجرت، میزان رفت و آمد روستاییان به تهران جهت تهیه نهاده‌ها - تأمین مایحتاج زندگی و فروش محصول و همچنین، میزان رفت و آمد روستاییان (باغدار و غیر باغدار) به تهران استفاده شده است. برای سنجش متغیر «توسعه روستایی» نیز از شاخص‌های توسعه^۲ مانند: میزان اشتغال، متوسط درآمد روستاییان، تعداد امکانات خدماتی، سطح تحصیلات و میزان تسهیلات ارتباطی استفاده شده است. شایان ذکر است که انتخاب شاخص‌های توسعه روستایی فوق‌الذکر بر مبنای عنوان تحقیق (پیوند روستاهای سولقان و شهر تهران براساس محصولات باغی) انتخاب شده است. برای سنجش تأثیرگذاری متغیر پیوند روستا شهری بر متغیر توسعه روستایی نیز از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

طبق نتایج به دست آمده از پرسشنامه تحقیق، از

۱. نظریه راندینلی (کارکردهای شهری در توسعه روستایی)، نظریه پورتر و آن وین (پیوندهای روستا - شهری تابع عوامل اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی).

۲. امکانات آموزشی، امکانات بهداشتی و درمانی، امکانات تأسیساتی و زیربنایی، امکانات سیاسی و اداری، امکانات ارتباطی و اطلاع‌رسانی، خدمات اجتماعی و رفاهی.

جدول ۳. وضعیت اشتغال، فعالیت، میزان سواد و جمعیت دهستان سولقان

دهستان سولقان	کل جمعیت		میزان سواد		وضعیت اشتغال							
	۴۶۲۱		جمعیت نشس سال به بالا		جمعیت فعال از نظر اقتصادی		جمعیت غیرفعال از نظر اقتصادی		اظهار نشده	بخش		
مرد	زن	بی سواد	باسواد	شغال	بیکار	خانه‌دار	محصل	کشاورزی (باغداری)		صنعتی	خدماتی	
۲۳۹۱	۲۲۳۰	۱۰۵۸	۳۱۷۰	۱۶۵۵	۴۵۵	۱۰۷۴	۷۲۴		۸۴			
درصد	%۵۲	%۴۸	%۲۵	%۷۵	%۷۸	%۲۲	%۵۷	%۳۸	%۵	%۶۷	%۴	%۲۹

(مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۸۲-۱۳۵۲)

جدول ۴. میزان سطح زیر کشت زراعی (آبی و دیم) و باغ و قلمستان دهستان سولقان

باغ و قلمستان				زراعت (آبی و دیم)				سطح زیر کشت	
سال	۱۳۸۲	۱۳۷۲	۱۳۶۷	۱۳۵۲	۱۳۸۲	۱۳۷۲	۱۳۶۷	۱۳۵۲	دهستان سولقان
	۵۵۴	۳۳/۱۸۵	۳۵/۲۹۵	-	۱۸/۰	۲/۷	۳۴/۰	۳۰۶	

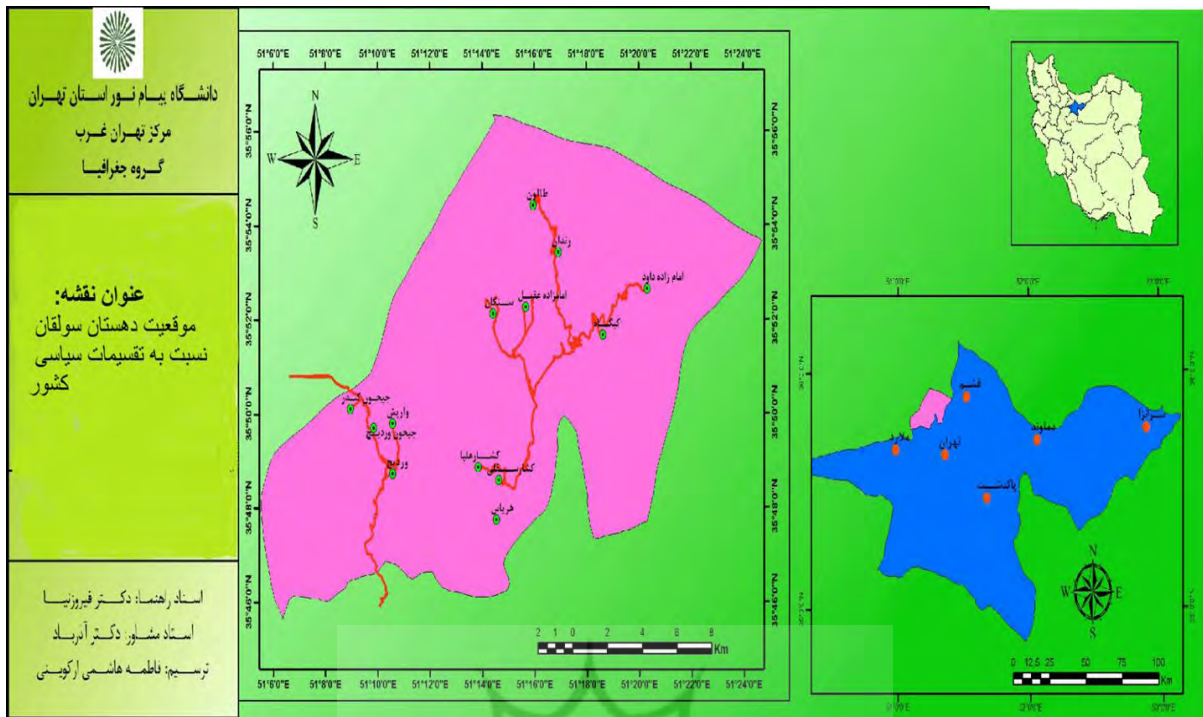
(مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۸۲-۱۳۵۲)

زراعی دهستان سولقان است که بیشتر، مصرف داخلی دارد.

نوع بهره‌برداری از زمین، به گونه‌ای است که نیازی به ماشین‌آلات کشاورزی را ایجاد نمی‌کند. منابع آب کشاورزی و آشامیدنی غالباً به صورت چشمه در بالادست روستاها قرار دارد که آب آن به منبع بتنی زمینی ریخته و توسط پمپ به محل‌های مصرف هدایت می‌شود، به عبارتی موتور پمپ از جمله ماشین‌آلات رایج در دهستان است. همچنین تعدادی سمپاش موتوری و دستی نیز در اختیار باغداران قرار دارد.

مهم‌ترین محصولات باغی دهستان سولقان شامل هلو، خرمالو، سیب، گیلان، آلبالو، شاتوت، گردو، گلابی، زردآلو و انگور است. روستای وردیج بیشترین میزان تولید سیب (۵۲۰۰۰ کیلوگرم) و آلبالو - گیلان (۳۱۶۰۰۰ کیلوگرم) را دارد. همچنین روستای کشارعلیا رتبه اول از نظر تولید هلو و خرمالو را با ۳۲۳۰۰۰ کیلوگرم دارد. برخی از مهم‌ترین محصولات باغی، در سال ۱۳۸۲ به تفکیک روستاها در جدول ۵ نشان داده شده است. سبزیجات، نباتات علوفه‌ای، سیب زمینی، پیاز، حبوبات (آبی، دیم) لوبیاسبز و مانند آن از دیگر محصولات

شکل ۱. موقعیت دهستان سولقان

(مأخذ: معاونت برنامه‌ریزی استان تهران)

شکل ۲. ضرورت‌های مطالعه روابط متقابل شهر و روستا

(مأخذ: افتخاری، طاهرخانی، ۱۳۸۳: ۸۸)

جدول ۵. میزان تولید محصولات باغی نقاط روستایی دهستان سولقان در سال ۱۳۸۲ / کیلوگرم

شرح (تولید) روستا	گردو	انگور	توت و شاتوت	سیب	گلابی	خرمالو هلو	زردآلو	آلبالو گیلاس
سولقان	۴۵	۰	۰	۳۳۶۷	۰	۲۵۰۰۰	۸۰	۱۵۰
رندان	۱۶۸۰۰۰	۰	۰	۱۳۰۰۰	۰	۵۹۰۰۰	۲۰۰	۹۶۰۰۰
طالبون	۹۰۰۰	۳۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰۰	۳۰۰۰	۱۳۰۰۰	۱۰۰۰	۱۷۸۰۰۰
کشارسفی	۱۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۴۰۰۰	۶۰۰۰	۲۰۰۰	۶۳۰۰۰	۲۰۰۰	۶۸۰۰۰
کشارعلیا	۱۳۰۰۰	۳۰۰۰	۴۵۰۰۰	۲۰۰۰	۱۰۰۰	۳۲۳۰۰۰	۱۰۰۰	۱۶۸۰۰۰
امامزاده داوود	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶۰۰۰
کیگاه	۱۷۰۰۰	۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰	۵۰۰۰	۱۰۰۰	۳۶۰۰۰
واریش	۷۰۰۰	۸۰۰۰	۳۰۰۰	۱۴۰۰۰	۱۵۰۰۰	۵۰۰۰	۸۰۰۰	۱۳۵۰۰۰
وردیج	۴۰۰۰	۶۱۰۰۰	۲۱۰۰۰	۵۲۰۰۰	۵۲۰۰۰	۲۴۵۰۰۰	۷۰۰۰	۳۱۶۰۰۰
باغ دره سنگان	۰	۶۰۰۰	۵۰۰۰	۲۴۰۰۰	۰	۴۰۰۰	۲۰۰۰	۸۳۰۰۰
سنگان بالا	۱۰۰۰	۰	۰	۵۵۲۰	۱۷۰۰۰	۶۰۰۰	۰	۹۷۰۰۰
سنگان پایین	۰	۳۰	۰	۳۲۹۰	۳۰۰۰	۱۵۰۰۰	۰	۳۹۰۰۰
سنگان وسط	۱۰۰۰	۰	۰	۵۸۰۳	۴۰۰۰	۲۷۰۰۰	۰	۹۶۰۰۰
جمع دهستان	۲۳۲۰۴۵	۸۲۰۰۰	۹۱۰۰۰	۱۵۸۹۸۰	۹۹۰۰۰	۵۶۹۵۰۰	۲۲۲۸۰	۱۳۱۸۱۵۰

(مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۸۲-۱۳۵۲)

کل ۲۳۷ عضو جامعه نمونه، ۱۷۱ نفر باغدار بوده‌اند. بر این اساس در برخی جداول که پاسخگویان صرفاً باغدار بوده‌اند، تعداد کل را ۱۷۱ نفر تشکیل داده‌اند).

با توجه به جدول شماره ۶، تقریباً ۹۸ درصد از باغداران کمتر از یک هکتار زمین زیر کشت محصولات باغی دارند که نشان‌دهنده این است که غالب باغداران به صورت مستقل اقدام به تولید محصول می‌کنند. (از

جدول ۶. متوسط سطح زیر کشت باغداران

متوسط سطح زیر کشت	فراوانی	درصد
کمتر از یک هکتار	۱۶۸	۹۸
بین یک تا دو هکتار	۳	۲
مجموع	۱۷۱	۱۰۰

از سه تن در سال محصول برداشت می‌کنند، ۲۸ درصد بین سه تا پنج تن و ۱۸ درصد نیز بیشتر از ۵ تن محصول باغی در سال تولید می‌کنند.

طبق بررسی‌های میدانی انجام گرفته بیشترین محصول ناحیه به ترتیب عبارت از خرمالو، گیلاس، گردو، شاتوت، آلبالو، هلو و در میزان کمتری سیب، زردآلو و انگور می‌باشد. طبق جدول شماره ۷، ۵۴ درصد از باغداران کمتر

جدول ۷. متوسط میزان برداشت سالانه محصولات باغی توسط باغداران/تن

میزان برداشت	فراوانی	درصد
کمتر از ۳ تن	۹۲	۵۴
۳-۵ تن	۴۸	۲۸
بیشتر از ۵ تن	۳۱	۱۸
مجموع	۱۷۱	۱۰۰

۲ درصد هم به واسطه‌ها می‌فروشند و تمام این محصولات به تهران منتقل می‌شود.

در رابطه با گویند «میزان تردد آنها به شهر تهران جهت تأمین مایحتاج زندگی»، از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت استفاده شد (از خیلی زیاد = ۵ تا خیلی کم = ۱) ۳۸ درصد بیشترین میزان و ۲۰ درصد، کمترین میزان وابستگی را به تهران داشتند. حدود ۴۳ درصد نیز هم از تهران و هم از روستای خود مایحتاج خود را تهیه می‌کردند. همچنین حدود ۴۹ درصد از آمد و رفت ساکنان روستاهای نمونه (جهت برطرف کردن نیازهای خود) به شهر تهران، به صورت هفتگی، ۲۲ درصد روزانه، ۱۹

شرح و تفسیر نتایج

با توجه به نتایج به‌دست آمده از داده‌های تحقیق می‌توان چنین ارزیابی نمود که حدود ۱۹ درصد از باغداران، نهاده‌های کشاورزی را (به طور مستقیم) از تهران و حدود ۵۱ درصد به طور غیرمستقیم از تهران (خود روستا و روستاهای اطراف) تهیه می‌کنند. همچنین ۹۲ درصد از باغداران، محصولات خود را جهت فروش به بازار مرکزی میوه و تره‌بار تهران ارسال می‌کنند، ۲ درصد در همان روستا می‌فروشند، ۴ درصد از باغداران نیز محصول خود را قبل از برداشت، پیش‌فروش می‌کنند و

نهضت سوادآموزی،...، بهداشتی - درمانی (خانه بهداشت، غسالخانه...)، اداری (دفتر شورای اسلامی روستایی، دهیاری،...) فرهنگی (مسجد، حسینیه،...) و اقتصادی (بقالی، نانوايي، قصابی، ...) می‌باشند که حداقل نیازهای روستائیان به خدمات فوق را در داخل روستا، برطرف می‌کند. طبق نظرات پاسخگویان، ارائه خدمات زیربنایی در روستا به صورت قابل توجهی دیده نشده است فقط جهت رفع نیازهای اولیه ساکنان این گونه روستاها می‌باشد. چنانچه تنها ۶ درصد پاسخگویان از خدمات عمومی در روستای محل زندگیشان رضایت کامل داشتند و ۴۱ درصد موافق خدمات‌رسانی در روستا نبودند. در خصوص دسترسی به خدمات مورد نیاز در تهران با توجه به وجود وسیله نقلیه و راه ارتباطی، تنها ۱۱ درصد از پاسخگویان ناراضی بودند. همچنین میزان تأثیر حمل و نقل محصولات باغی روستائیان در بهبود راه ارتباطی بین شهر و روستا را، ۲۵ درصد از پاسخگویان کم، ۷۲ درصد متوسط و تنها حدود ۳ درصد زیاد ارزیابی کرده‌اند. در مورد چگونگی انتقال محصولات باغی به بازار فروش در شهر تهران، حدود ۸۹ درصد از باغداران، استفاده از وسیله کرایه‌ای و حدود ۷ درصد نیز وسیله شخصی را عنوان کرده‌اند. ۳۵ درصد پاسخگویان (جامعه نمونه) مهاجرت روستائیان به تهران (فصلی یا دائمی) را جهت اشتغال مورد تأیید قرار دادند و ۵۷ درصد نیز نظر متوسط داشتند. برای آزمون فرضیه تحقیق، از ضریب همبستگی^۱ - همبستگی پیرسون - استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون طبق جدول (۸)، بیانگر این است که شاخص اشتغال و حمل و نقل، با شاخص‌های محل فروش محصول، محل تهیه نهاده‌ها، میزان رفت و آمد به شهر جهت تأمین نهاده‌ها و میزان رفت و آمد به شهر جهت فروش محصول دارای رابطه معنادار و با شدت بالاست. شاخص متوسط درآمد با شاخص میزان رفت و آمد به شهر به منظور فروش محصول دارای رابطه معنادار و با شدت قوی و با شاخص محل تهیه نهاده‌ها دارای رابطه معنادار ولی با شدت ضعیف می‌باشد.

درصد ماهانه و تنها ۱۰ درصد به صورت فصلی است. بنابراین، بیشترین رفت و آمد روستائیان به تهران به صورت هفتگی است.

با توجه به یافته‌های تحقیق، از مجموع پاسخگویان، حدود ۷۲ درصد در بخش باغداری، ۸ درصد در بخش صنعت و ۲۱ درصد در بخش خدمات مشغول به کارند. از کل ۷۲ درصد افراد شاغل در امر باغداری (۱۷۱ نفر باغدار)، حدود ۲۷ درصد از آنان علاوه بر باغداری در سایر بخش‌های اقتصادی نیز مشغول به کار هستند. بدین معنی که هم به عنوان باغدار فعالیت دارند و هم در سایر بخش‌های اقتصادی مانند اداری، نظامی، تجاری، خدماتی و غیره فعالیت می‌کنند.

شکل ۳. توزیع فراوانی مشاغل روستاهای نمونه

در زمینه میزان درآمد نیز، ۵۳ درصد پاسخگویان (باغداران) بیشتر از دو میلیون تومان درآمد سالانه ناشی از برداشت محصولات باغی دارند و حدود ۴۷ درصد نیز کمتر از دو میلیون در سال، درآمد دارند.

در زمینه اشتغال جامعه نمونه در فعالیت غیرباغداری، میزان درآمد تنها دو درصد از پاسخگویان، در حدود بیش از دو میلیون تومان و ۱۷ درصد بین یک تا دو میلیون و ۸۱ درصد نیز کمتر از یک میلیون تومان درآمد ماهانه دارند. در حدود ۹۸ درصد از باغداران، قطعات باغی کمتر از یک هکتاری دارند که نشان‌دهنده این است که غالب باغداران به صورت مستقل تولید محصول می‌کنند. اکثر روستاهای ناحیه مورد مطالعه دارای خدمات زیربنایی (آب، برق، تلفن، راه)، آموزشی (دبستان، راهنمایی،

1. correlate

جدول ۸. بررسی میزان ارتباط بین شاخص‌های پیوند روستا - شهری منتج از باغداری و شاخص‌های توسعه روستایی

متغیر توسعه روستایی										شاخص‌ها	متغیر پیوند روستا - شهری منتج از باغداری
حمل و نقل		سطح تحصيلات		میزان دسترسی به خدمات		متوسط درآمد		میزان اشتغال			
p.c	Sig.	p.c	Sig.	p.c	Sig.	p.c	Sig.	p.c	Sig.		
**۹۴۲/۰	۰/۰۰۰	۱۵۱/۰	۰/۰۲۰	۰۴۷/۰	۰/۴۷۲	۱۱۸/۰	۰/۰۷۱	**۹۴۰/۰	۰/۰۰۰	محل فروش محصول	
**۹۱۸/۰	۰/۰۰۰	۱۶۳/۰	۰/۰۱۲	۰۵۳/۰	۰/۴۱۵	**۱۷۲/۰	۰/۰۰۸	**۹۶۶/۰	۰/۰۰۰	محل تهیه نهاده های کشاورزی	
**۲۶۳/۰	۰/۰۰۰	۱۱۱/۰	۰/۰۸۹	۰۷۵/۰	۰/۲۵۲	۰۲۳/۰	۷۲۰/۰	**۲۷۲/۰	۰/۰۰۰	میزان مهاجرت	
۰۵۹/۰	۰/۳۶۹	*۲۴۶/۰	۰۰۰/۰	۰۰۱/۰	۰/۹۸۵	۰۵۱/۰	۰/۴۳۰	*۱۵۰/۰	۰/۰۲۱	میزان رفت و آمد به شهر جهت تهیه مایحتاج	
**۷۶۱/۰	۰۰۰/۰	۰۹۴/۰	۰/۱۴۹	۰۲۱/۰	۷۴۶/۰	۰۸۲/۰	۰/۲۰۹	**۰/۷۴۳	۰/۰۰۰	میزان رفت و آمد به شهر جهت تامین نهاده ها	
**۸۶۵/۰	۰/۰۰۰	۱۵۸/۰	۰/۰۱۵	۰۲۱/۰	۰/۷۵۰	**۸۹۲/۰	۰/۰۰۰	**۸۹۰/۰	۰/۰۰۰	میزان رفت و آمد فروش محصول به شهر جهت	
**۱۷۶/۰	۰/۰۰۶	۱۲۹/۰	۰۴۷/۰	**۱۹۱/۰	۰/۰۰۳	۰۱۷/۰	۰/۷۹۱	**۲۴۲/۰	۰/۰۰۰	میزان رفت و آمد باغداران و غیر باغداران به شهر	

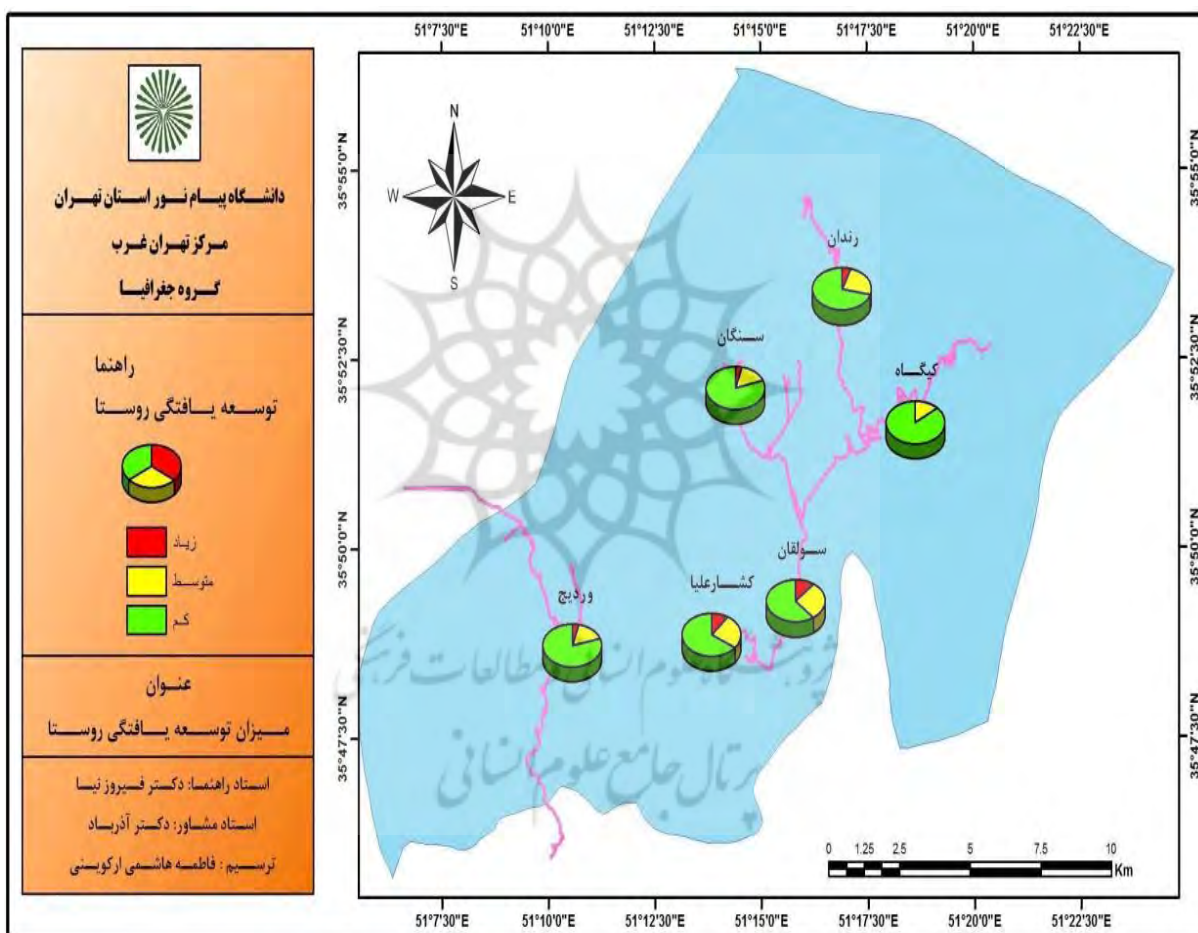
** سطح معناداری ۰/۰۱ (2= sig. sig. * سطح معناداری ۰/۰۵ Pearson correlation = PC

روستایی، در سطح ۹۹ درصد اطمینان، همبستگی وجود دارد و این همبستگی مثبت ولی شدت آن ۳۵۳/۰ و ضعیف است.

با توجه به جدول شماره (۹) بین دو متغیر مستقل پیوند روستا - شهری منتج از باغداری و متغیر وابسته توسعه

جدول ۹. بررسی رابطه بین پیوند روستا- شهری منتج از باغداری

پیوند روستا - شهری منتج از باغداری		توسعه روستایی
**۰/۳۵۳	همبستگی پیرسون	
۰/۰۰۰	رابطه معناداری دوطرفه	
۱۷۱	تعداد	

شکل ۴. میزان توسعه یافتگی روستاهای مورد مطالعه

بحث و نتیجه گیری

توسعه پایدار روستایی، رشد همه جانبه زندگی روستایی را با توجه به تنگناها و قابلیت های محیط، مورد تأکید قرار می دهد. پس برای رسیدن به توسعه کالبدی پایدار، باید پیوندهای روستایی - شهری را در قالب رویکردهای مبتنی بر توسعه یکپارچه منطقه ای تقویت کرد. بنابراین، بدون سیاست گذاری های متناسب مبتنی بر ویژگی های مکانی ناحیه مورد نظر، توسعه محلی پدیدار نمی شود.

با توجه به موقعیت طبیعی روستاهای دهستان سولقان که به صورت کوهستانی - دره ای می باشد، گرایش کشاورزی منطقه، به سمت باغداری و تولید محصولات باغی است. بدین ترتیب که اکثر مردم ناحیه به کار باغداری مشغول هستند و از این راه نیاز خود را برآورده می کنند. طبق تحقیق انجام شده، تولید محصولات باغی در منطقه مورد مطالعه به صورت مستقیم (تهیه نهاده ها و عرضه محصولات تولیدی در بازار میوه و تره بار تهران) و غیر مستقیم (ایجاد زمینه برای گردشگری و گذران اوقات فراغت برای اهالی شهر تهران) در برقراری پیوند شهر و روستا مؤثر بوده و زمینه استمرار فعالیت مؤسسات خدماتی (رستوران ها، .....)، رفت و آمد به روستاهای مورد مطالعه و در نتیجه، استمرار زندگی روستاییان در زادگاه خود را فراهم نموده است.

با توجه به نقاط قوت و ضعف ساختار اکولوژی طبیعی و انسانی ناحیه مورد مطالعه، مانند منابع آب فراوان (میزان بارش متوسط سالانه حدود ۲۱۹ میلیمتر، وجود رودخانه ها و چشمه های دائمی) وجود منابع طبیعی (چشم اندازهای کوهستانی و وجود باغات میوه در دامنه ها و دره ها، گیاهان دارویی و صنعتی مانند گون، کما، گزنه، کوروا، هله بو، کریش، کاسنی، ختنی، قرمه، خاکشیر، گل گاو زبان، والک،

تمشک و .....) آب و هوای معتدل و فرح بخش در فصل تابستان، تولید انواع محصولات درختی و امکان کسب درآمد از باغداری، امکان دسترسی آسان به بازار مصرف (تهران) از طریق راه های ارتباطی، قیمت بالای محصولات باغی به ویژه در سال های اخیر و حجم کار کمتر در امر باغداری نسبت به سایر فعالیت های کشاورزی، جاذبه های گردشگری-زیارتی مانند بقعه متبرکه آقا امامزاده داود(ع) و امامزاده عقیل(ع) در دهستان سولقان، واقع شدن در شعاع ۱۰ کیلومتری تهران و استفاده آسان از امکانات و خدمات شهری، وجود بیش از ۵۰ درصد از جمعیت بالای ۱۰ سال به عنوان جمعیت فعال اقتصادی در ناحیه، به عنوان نیروی بالقوه و بالفعل جامعه روستایی. همچنین از نقاط ضعف می توان به کوهستانی و سنگلاخ بودن ناحیه، شیب زیاد و فرسایش خاک، ناکافی بودن امکانات و نامناسب بودن زیرساخت ها، بیکاری باغداران در فصل زمستان و ضعف مراکز خدمات رسانی به گردشگران اشاره نمود که دو عامل تولید محصولات باغی و گردشگری ناشی از باغداری (قابلیت گردشگری روستاهای مورد مطالعه عمدتاً ناشی از اقتصاد مبتنی بر باغداری روستاهای مورد مطالعه است) در برقراری پیوند روستا شهری در منطقه مورد مطالعه نقش بسیار برجسته ای دارند. برای استمرار فعالیت باغداری در روستاهای مورد مطالعه محدودیت هایی نیز وجود دارد. راه نیفتادن تعاونی های کشاورزی در این ناحیه، گرانی دستمزد کارگر جهت داشت و به ویژه برداشت محصول که نیاز به نیروی انسانی بیشتری دارد و نبود خدمات مهندسی در زمینه باغداری و استمرار شیوه سنتی باغداری، بی ثبات و ناکافی بودن درآمد باغداران، به علت نبود نرخ تضمینی خرید تولیدات باغی، خدمات رسانی نامناسب در روستاها، عدم امکان توسعه باغات، به سبب کمبود زمین جهت گسترش سطح زیر کشت باغات میوه، ممانعت سازمان

شد)، توجه به ارزش افزوده و توجه به صنایع تبدیلی و ایجاد اشتغال در این زمینه جهت جلوگیری از هدر رفتن و فساد محصول و ازدیاد زمان نگهداری در انبارها و همچنین افزایش دانش و آگاهی باغداران و بهره‌برداران از اهمیت بیمه محصولات باغی در توسعه اقتصادی و به طور کلی در توسعه ملی، می‌توان ضمن بهبود و افزایش تولیدات باغی ناحیه مورد نظر، نسبت به ارتقاء ظرفیت تولیدی اقدام و بستر لازم را برای افزایش درآمد باغداران و در نتیجه زمینه استمرار پیوند روستاها با شهر تهران فراهم کرد.

منابع

- آذرباد، نسرین (۱۳۸۸). *تعیین شبکه‌ای پیوند شهر و روستا با تأکید بر جریان‌های جمعیتی در شهرستان فیروزکوه*. رساله دکترای تخصصی. استاد راهنما: دکتر محمد سلمانی. تهران: دانشکده جغرافیا. دانشگاه تهران.
- پاپلی یزدی، محمدحسین (۱۳۸۲). *نظریه‌های شهر و پیرامون*. تهران: انتشارات سمت.
- تقی‌زاده، فاطمه (۱۳۸۴). *نقش بازارهای محلی در پیوند روستایی - شهری با تأکید بر تعادل‌های منطقه‌ای*. رساله دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. استاد راهنما: دکتر عباس سعیدی. تهران: دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی.
- جاجرمی، کاظم؛ نوباغی، ام‌البنین (زمستان ۱۳۹۱). «روند توسعه اقتصاد روستایی، مطالعه موردی: دهستان میان جویین سبزوار». *فصلنامه جغرافیایی سرزمین*. سال نهم. شماره ۳۶. صص ۴۳-۲۹.
- زرنقی، محمد (۱۳۸۲). *روابط متقابل شهر و روستا و نقش آن در تغییرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نواحی روستایی، نمونه موردی: شهرستان هرسین*. دانشگاه تربیت مدرس.
- سعیدی، عباس (۱۳۸۲). «روابط شهر و روستا و پیوندهای روستایی - شهری یک بررسی ادراکی، جغرافیا».

محیط زیست و سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری برای تبدیل اراضی ملی به باغ و در مقابل صدور مجوز واگذاری دامنه‌های کوهستانی مستعد باغداری جهت احداث ویلا به شهرنشینان، و همچنین وجود قانون ارث و خردشدن باغات به قطعات کوچک، و بیکاری فصلی باغداران، از جمله مشکلاتی بوده که باغداران منطقه مورد مطالعه اظهار داشته‌اند. اگر از آفت‌ها و سرمای جانسوز زمستان که آسیب‌های ناگهانی و فراوانی به محصولات می‌زند و نیز از ضروریاتی چون بیمه باغ و محصولات بگذریم، مسئله تأمین کود با نرخ دولتی و قابل توجه و تأمین سم لازم برای سمپاشی، از دیگر چالش‌هایی است که باغداران این ناحیه تقریباً هر ساله با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. تا جایی که بعضاً سود حاصل از باغداری آنها را به کمتر از نصف، کاهش می‌دهد. باغداران دهستان سولقان از بی‌توجهی و نبود حمایت سازمانی در چنین مواردی گلایه دارند و معتقدند در صورت ادامه پیدا نکردن حمایت‌های دولتی ممکن است آنها به تغییر کاربری املاک خود مجبور شوند. این در حالی است که سودجویان و زمین‌خواران برای تصاحب املاک باغداران به کمین نشسته‌اند تا با وعده‌های واهی باغ‌ها را از چنگ باغداران خارج کنند. به نظر می‌رسد که با ترویج و ایجاد انگیزه تولید و حفظ باغات در بین باغداران با سیاست‌های تشویقی و حمایتی، گسترش فعالیت تعاونی‌های کشاورزی در ناحیه، در جهت تهیه نهاده‌های کشاورزی و عرضه مستقیم محصول به مصرف‌کنندگان به قیمت مناسب، همچنین تأمین خدمات مهندسی در زمینه باغداری و ترویج و آموزش و تشویق باغداران به احیا و اصلاح باغات، با روش‌های نوین باغداری، توجه بیشتر به صادرات محصول (امکانات مناسب برای تبلیغ محصول و بسته‌بندی مطابق استانداردهای بین‌المللی که باعث درآمد بسیار مطلوبی برای منطقه از این طریق خواهد

ضرابی، اصغر (۱۳۹۳). «بررسی روابط اقتصادی شهر و روستا در شهرهای متوسط - نمونه موردی: شهر کازرون». دانشگاه اصفهان. *مجله رشد آموزش جغرافیا*. دوره بیست و پنجم. شماره ۴. سال ۱۳۹۰.

طاهرخانی، مهدی؛ و رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۸۳). «تحلیل نقش روابط متقابل شهر و روستا در تحول نواحی روستایی استان قزوین». *مدرس علوم انسانی*. دوره ۸. شماره ۳۵. صص ۱۱۲ - ۷۹.

طاهرخانی، مهدی و زرنقی، محمد (۱۳۸۲). «مطالعه روابط متقابل شهر و روستا و نقش آن در تغییرات اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی نواحی روستایی، شهرستان هریس». *مجله آموزش جغرافیا*. سال ۱۹.

عزیزپور، فرهاد (۱۳۸۶). «شبکه‌های ناحیه‌ای و توسعه محلی با تأکید بر پیوندهای روستایی - شهری، نمونه موردی: شبکه تولید شیر در ناحیه لیتکوه (آمل / مازندران)». *جغرافیا نشریه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران*. دوره جدید. سال دوم. شماره ۲. بهار و تابستان ۱۳۸۳.

علوی‌زاده، امیرمحمد؛ جوان، جعفر؛ کرمانی، مهدی (تابستان ۱۳۸۹). *فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران*. دوره جدید. سال هشتم. شماره ۲۵. صص ۲۴-۷.

فیروزنیا، قدیر؛ افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۰). «تحلیل تداوم کارکرد اقتصادی روستاهای در معرض تخلیه جمعیتی شهرستان قزوین». دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر. *فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی*. سال ۱۳. شماره ۴۱. صص ۳۷-۵۶.

مهدوی، مسعود؛ عبدی، پروین (۱۳۹۳). *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی*. سال سوم. شماره ۴. پیاپی ۱۰. صص ۱-۱۷.

نشریه علمی - پژوهشی *انجمن جغرافیایی ایران*. سال اول. شماره ۱.

شاریه، ژان برنار (۱۳۷۳). *شهرها و روستاها*. ترجمه سیروس سهامی. تهران: انتشارات نیکا.

شکوئی، حسین (۱۳۷۳). *دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری*. جلد اول. تهران: انتشارات سمت.

رضوانی، علی اصغر (۱۳۸۰). *روابط متقابل شهر و روستا با تأکید بر ایران*. دانشگاه پیام‌نور.

رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۱). «تحلیل الگوهای روابط و مناسبات شهر و روستا در نواحی روستایی اطراف تهران». *پژوهش‌های جغرافیایی*. شماره ۴۳.

خالدی، شهریار؛ منشی‌زاده، رحمت‌الله و دیگران (۱۳۹۰). «امکان‌سنجی جاذبه‌های توریستی - اگرواکوتوریستی در توسعه روستایی مورد: دهستان لواسانات کوچک با تأکید بر باغات گیلاس و استفاده از مدل SWOT». دانشگاه شهید بهشتی تهران. *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*. جلد ۲۰. شماره ۲۳. صص ۲۳-۷.

خوبفکر، حبیب‌الله؛ قریشی، صلاح‌الدین (۱۳۹۱). «پیوندهای روستایی - شهری زاهدان و توسعه نواحی روستایی مطالعه موردی: شهرستان زاهدان». مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی بلوچستان. *مجله پژوهش‌های روستایی*. سال سوم. شماره ۱. صص ۱۴۶-۱۱۹.

ضیا توانا، محمدحسن؛ شمس‌الدینی، علی (۱۳۸۹). «کارکردهای شهری در توسعه روستایی، مطالعه موردی: نورآباد و روستاهای پیرامون». *مجله نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*. دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت. سال دوم. شماره ۳. صص ۶۰-۴۵.

Douglass, Mik (1999). *Rural – Urban Integration and Regional Economic resilience: Strategies for the Rural-Urban Transition in Northeast Thailand*. Department of Urban and Regional Planning University of Hawaii.

_____ (1998). “A Regional Network Strategy for Recipcal Rural – Urban

linkage: an Agenda for policy Research with Reference to Indonesia”. *third world planning review*. Vol. 20. No. 1.

Fabrice Flipo (2007). *Le developpement durable, breal*.

Kaur, R. (2007). *Urban-Rural Relations and Regional Development. Changing nature, intensity and*

interaction mechanisms. Regal
Publication: New Delhi.

Potter, Robert B. and Tim Unwin
(1989). *The Geography Urban - Rural
interaction in Developing Countries*
Routledge. London and New York: 413 -
427.

Rondinelli, D. A. (1985). *Applied
Methods of Regional Analysis: The*

*spatial Dimensions of Development
policy.* Westview: Boulder.

Tacoli, Cecilia (1998). "Rural -Urban
Interactions: A Guide to the Literature".
Environment and Urbanization. Vol. 10.
No.1. pp. 147 -166.

Un-Habitat (2004). *Regional
Conference on Urban-Rural Linkages.* 1-
4 october.

